

Utracone - odzyskane. Ciąg dalszy...

Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne w Łodzi zaprasza na wernisaż wystawy czasowej „Utracone - odzyskane. Ciąg dalszy...” prezentującej bogatą przedwojenną kolekcję pozaeuropejską, zagrabioną podczas II wojny światowej i szczęśliwie odzyskaną w czasach powojennych.

Otwarcia towarzyszyć będzie koncert bębnów afrykańskich (15.09.2017 godz. 12.00). W programie także warsztaty z grania na bębnach djembe prowadzone przez Centrum Rytmu City Bum Bum (16.09.2017 godz. 12.00) oraz warsztaty tworzenia masek etnicznych prowadzone przez Fundację Etnoinspiracje (17.09.2017 godz. 11:30).

Więcej o wystawie:

Wystawa *Utracone - odzyskane. Ciąg dalszy...* podejmuje temat wojennej grabieży oraz restytucji pozaeuropejskiej kolekcji dawnego Miejskiego Muzeum Etnograficznego. Bezpośrednim asumptem do powstania wystawy jest restytucja 337 zabytków z Instytutu Etnologii przy Uniwersytecie w Getyndze im. Georga Augusta, która miała miejsce 26 maja 2016 r. W skład odzyskanego zbioru wchodzi cenne zabytki z Ameryki Południowej (głównie z dorzecza Ucayali i Boliwii) oraz Afryki (w większości z Liberii). Obejmują one zarówno przykłady sztuki (maski, rzeźby), instrumenty (harfy, rogi, bębny, grzechotki), biżuterię (bransoletki, sztabki wargowe, naszyjniki), przykłady broni (miecze, włócznie, łuki i liczne strzały, dmuchawki i maczugi), przedmioty plecione (talerze, kosze, torebki), wyroby ze skóry (poduszki, torby) oraz elementy stroju (*cushmy*, sandały, nakrycia głowy i tkaniny). Wystawa będzie wyjątkową okazją do zaprezentowania nie tylko ostatnio restytuowanych zabytków, ale także całej przedwojennej kolekcji, która przetrwała II wojnę światową i której historię będzie można poznać w poszczególnych częściach wystawy. Zwiedzający będą mieli również możliwość zapoznania się z materiałami oraz niepowtarzalnymi zdjęciami dotyczącymi przedwojennych zbiorów pozaeuropejskich, które na co dzień nie są dostępne i znajdują się w Archiwum Etnograficznym MAiE.

Początki tej egzotycznej kolekcji sięgają 1931 r., kiedy powołano do życia Miejskie Muzeum Etnograficzne. Jego dyrektorem został Jan Manugiewicz, który w systematyczny sposób powiększał posiadany załazek zbioru, liczący wówczas ok. 150 zabytków. Manugiewicz sprawnie nawiązywał współpracę z uniwersytetami, zagraniczną Polonią oraz organizacjami podróżniczymi, takimi jak Liga Morska i Kolonialna. Tuż przed wybuchem II wojny światowej gromadzona przez niego kolekcja liczyła już niemal 1500 obiektów, a do osób, które w latach 1931 - 1939 odsprzedały swoje zabytki Muzeum, należeli tacy przedstawiciele inteligencji (lekarze, podróżnicy, dyplomaci) jak Ludwik Anigstein (Afryka Zachodnia), Kazimierz Armin (Liberia), Władysław Chrostowski (Ameryka Południowa, Afryka Wschodnia), Aleksander Freyd (Montania), Jerzy Giżycki (Afryka Zachodnia), Maria Januszewiczowa (Liberia), Przemysław Smolik (Azja), Zdzisław Szymoński (dorzecze Ucayali) czy Kazimierz Warchałowski (Montania, Peru, Chile).

Wraz z wybuchem II wojny światowej pieczę nad Miejskim Muzeum Etnograficznym powierzono hitlerowskiemu zarządowi miasta, a nowym dyrektorem Muzeum został archeolog dr Walter Frenzel. To on zaproponował dyrektorowi Miejskiego Muzeum Ludoznawczego w Lipsku (zwanego Grassi Museum), prof. dr. Fritzowi Krause, wymianę cennych pozaeuropejskich zabytków na zabytki ilustrujące niemiecką historię, mające służyć zbudowaniu w Łodzi propagandowego Muzeum Wschodu. W efekcie tego 1298 zabytków, głównie z Ameryki Południowej, Afryki Zachodniej i Azji, spakowano do 12 skrzyń, które 18 września 1940 r. znalazły się w Lipsku. Kolejny dyrektor placówki, dr Walter Grünberg, prehistoryk, postanowił zakończyć otwartą wciąż sprawę

wywiezionej pozaeuropejskiej kolekcji, proponując Grassi Museum już nie wymianę, a sprzedaż zabytków, sfinalizowaną 1 września 1942 r. Łódzkie zabytki zostały ostatecznie sprzedane za bardzo niską kwotę 7500 RM (marek niemieckich). Następnie zbiór ten został rozczłonkowany i odsprzedany przez Grassi Museum kolejnym instytucjom w Trzeciej Rzeszy. Instytut Etnologii przy Uniwersytecie w Getyndze im. Georga Augusta zakupił za 2062 RM 299 obiektów z Peru, Boliwii, dorzecza Ucayali oraz Liberii. Muzeum Etnologiczne w Hamburgu za 1664 RM pozyskało 276 obiektów z dorzecza Ucayali, Liberii, Kongo i Haiti. Miejskie Muzeum Etnologiczne w Kolonii zyskało zaś 148 obiektów z Ameryki Południowej, Meksyku i Azji Zachodniej za 432 RM. Grassi Museum pozostawiło w swoich zbiorach 575 obiektów z Afryki Środkowej i Północnej, wschodniego Peru, Meksyku, Azji Wschodniej i Zachodniej, płacąc za nie ostatecznie 3342 RM. W Łodzi udało się zachować jedynie ok. 160 obiektów, starannie ukrytych przez pracowników przed okupantem niemieckim w różnych częściach budynku.

W 1956 r. powołano do życia Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne w Łodzi, którego dyrektorem został prof. Konrad Jażdżewski. Dzięki jego długotrwałym staraniom oraz licznym kontaktom, w 1967 r. do Łodzi powróciło z Grassi Museum 306 zabytków spośród 575 zachowanych po odsprzedaży, pozostałe zaś uznane zostały za zniszczone podczas pożaru, który miał miejsce w placówce pod koniec wojny. W następstwie restytucyjnego sukcesu, w tym samym roku do życia powołano w MAiE Dział Kultur Ludowych Krajów Pozaeuropejskich. Pomimo chęci i licznych prób, niestety nie udało się doprowadzić do restytucji pozostałej części zagrabionego zbioru. Do dziś panuje przekonanie, że do Hamburga i Kolonii zagrabione zabytki w ogóle nie dotarły, ponieważ uległy zniszczeniu w wyniku działań wojennych. Pod znakiem zapytania pozostawała kwestia 299 zabytków, które miały ocaleć w Getyndze, jednak strona niemiecka przez długi czas milczała na ten problematyczny temat.

Po wielu latach ciszy, w ciągu których skutecznie blokowano dostęp do getyńskiego zbioru nie tylko pracownikom MAiE, ale też niezależnym badaczom, z inicjatywy dyrektora prof. dr. hab. Ryszarda Grygiela w 2014 r. pisząca te słowa opiekunka Działu Kultur Ludowych Krajów Pozaeuropejskich rozpoczęła współpracę z Wydziałem do spraw Strat Wojennych w Departamencie Dziedzictwa Kulturowego za Granicą i Strat Wojennych Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Efektem wspólnych działań stało się wystosowanie jesienią 2015 r. oficjalnego roszczenia restytucyjnego, przychylnie potraktowanego przez stronę niemiecką.

Kolekcja z Getyngi została oficjalnie przekazana MAiE w depozyt 13 czerwca 2016 r. podczas uroczystej ceremonii przez Wiceprezesa Rady Ministrów, Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego prof. dr. hab. Piotra Glińskiego.

Autorką wystawy jest opiekunka Działu Kultur Ludowych Krajów Pozaeuropejskich MAiE dr Joanna Borucka-Piech, za konserwację i pomoc organizacyjną odpowiada p.o. Głównego Konserwatora MAiE mgr Kinga Stanecka, zaś oprawę plastyczną wystawy i stronę graficzną katalogu towarzyszącego wystawie powierzono dr Beacie Wawrzeckiej.

Joanna Borucka-Piech

Wydarzenie odbędzie się w ramach Europejskich Dni Dziedzictwa 2017.

Kontakt:
muzeum@maie.lodz.pl

tel.: 42 632 84 40

Fot. Jerzy Giżycki